

SYMBOLY ZÁCHRANY

Cyklus Symboly v katechezi – část 2

Symbole prvních křesťanů v katakombách svědčí o víře těch, kteří uvěřili ve Zmrtvýchvstalého Krista...

Kotva a ryby

Kotva je odedávna symbolem naděje, jistoty a spásy, protože dává stabilitu lodi na rozbouřeném moři a jistí místo v přístavu. Jistota Božího zaslíbení – „pevné zakotvení v naději“ – zmiňovaná v listě Židům (6,18–19) v narážce na věčný život („jako první z nás vstoupil do nebeské svatyně Ježíš“) je důvodem, proč se symbolické zobrazení kotvy objevuje na mnoha křesťanských náhrobcích, a to nejvíce kolem roku 300, kdy opět zesílilo pronásledování. Tvarově je často stylizována do kříže, symbolu Kristova utrpení, ačkoliv se jinak v těchto dobách samotný symbol kříže nevyskytuje, protože je stále chápán jako potupný popravčí nástroj. Ryby představují věřícího, ale také samotnou eucharistii, tj. zaručený prostředek vedoucí k nesmrtelnosti.

Holubice s olivovou ratolestí na náhrobku Augúriné, konec 3. století

Holubice s olivovou ratolestí

Symbolické zobrazení holubice s olivovou ratolestí je narážka na holubici ohlašující Noemovi konec potopy a předzvěst Božího míru pro svět (Gn 8,10.12). Toto zobrazení může být chápáno rovněž jako znázornění křtu, obecně křesťana zachráněného obmytím vodou z náказы hříchu, a také jako vyjádření míru, který duši člověka poskytuje tato svátost. Na náhrobcích často chápána jako spasená křesťanova duše, která po přestálém utrpení v tomto světě došla do blaženého světa. Olivová ratolest může být nahrazena snítkou vavřínu nebo palmovou ratolestí odkazující na mučednickou korunu zemřelého.

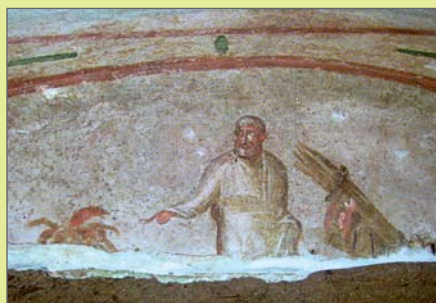
Kotva a ryby na Antoniově epitafu z Domitilíných katakomb v Římě, 3. století

Zuzana a starci

V prvních staletích pozvolna vzniká zárodek nového křesťanského umění a upuštění od židovského zákazu zobrazování Boha. Mladá křesťanská obec, opakovaně ohrožovaná krvavým pronásledováním, byla povzbuzována čtením starozákonních textů i evangelií, zvláště úryvky zdůrazňujícími zázračný Boží zásah ve prospěch člověka. Předcítání příběhu o zachráněné Zuzaně nespravedlivě obviněné starci (Da 13) bylo nepochybně reakcí na pomluvy většinové společnosti přisuzující křesťanům páchání různých zvráceností (např. kanibalismu pramenícího z doslovně chápaných Kristových slov při ustanovení eucharistie).

Modlí se Zuzana osočovaná starci, výjev z Řecké kaple (capella Graeca) v Priscilíných katakombách v Římě, 3. století

Oběť Abrahámová, výjev z hrobky zahalené ženy (cubicolo della Velata) v Priscilíných katakombách v Římě, 3. století

Abrahámová oběť

Motiv obětování milovaného syna Izáka Abrahámem je dalším z řady výjevů zázračných zásahů ve prospěch života člověka (z dalších zmiňme např. tři mládence v peci ohnivé, Daniela v jámě se lvy, Jonáše zachráněného z břicha velryby, Mojžíše a vytrysknutí zázračného pramene na poušti, uzdravení malomocného, vzkříšení Lazara apod.). Vyobrazení Abrahámovy oběti může však být narážkou i na nového Izáka, tj. Krista, skutečně obětovaného milovaného syna, dokonalé oběti jednou provždy, a tudíž i jisté cesty zpět k Bohu.

Orantka (modlící se žena)

Zobrazení člověka s rozepjatými rukama s dlaněmi vzhůru k nebi je známým vyobrazením modlitebního postoje křesťanů. V rané křesťanských pohřebištích (katakombách) obvykle znamená víru ve spasenou duši křesťana směřující k Bohu. V Priscilíných katakombách je uprostřed zobrazena duše zemřelé ženy-vdovy obklopená dvěma dalšími výjevy z jejího života: vlevo uzavřením manželství před biskupem na trůně a vpravo mateřstvím.

Modlící se žena (orantka), výjev z hrobky zahalené ženy (cubicolo della Velata) v Priscilíných katakombách v Římě, 3. století

Ryba a koš s pěti chleby, vyobrazení z Luciiny krypty v Kalixtových katakombách v Římě, přelom 2. a 3. století

Eucharistická ryba

K důležitým prvkům víry, ke kterým se upínala naděje prvních křesťanů, náležela nepochybně eucharistie, která v různých symbolických vyjádřeních patří k velmi častým motivům v katakombálním malířství a sochařství, předně jako znázornění pokrmu pro věčný život, ale i samotného Krista. Ryba a koš chlebů (nebo 2 ryby a 5 chlebů apod.) jsou narážkou na eucharistickou přítomnost Krista uprostřed svého, mnohdy trpícího lidu.

„Utrpení našeho Pána a Spasitele Ježíše Krista je zárukou slávy a školou trpělivosti. Co víc by si mohlo přát srdce věřících od milosti Boží? Jedinému Božimu Synu, věčnému jako Otec, nestačilo, že se jako člověk narodil z člověka; on navíc rukama lidí, jež sám stvořil, dokonce zemřel.

Co nám Pán slibuje, je něco velikého. Ale daleko větší je to, co se – jak víme – kvůli nám již stalo. Kdo byli a čím byli hříšníci, když za ně Kristus zemřel? A kdo by mohl pochybovat, že dá svatým svůj život, když jim už předtím daroval svou smrt? Proč se lidská křehkost zdráhá uvěřit, že lidé jednou budou žít s Bohem?“

Z kázání svatého Augustina (2. čtení v pondělí Svatého týdne)

Dobrý pastýř

U většiny původně pasteveckých národů má postava pastýře starajícího se o své stádo rovněž náboženský význam. Ani starý Izrael nebyl výjimkou. Vzpomeňme, na kolika místech Starého zákona se připomíná, že Hospodin je pastýřem svého lidu (za všechny např. slova žalmu 23 „Hospodin je můj pastýř, nic nepostrádám...“)! Sám Ježíš o sobě v Janově evangeliu mluví jako o dobrém pastýři, který „za ovce pokládá svůj život“ (J 10,11). Proto se toto alegorické zobrazení velmi brzy objevuje v křesťanských pohřebištích. V této době měl obraz Dobrého pastýře stejný význam jako znázornění Ukřižovaného pro příští generace. Poselství mladého urostlého pastýře nesoucího na ramenu ztracenou ovci je jednoznačné: Kristus smiřuje hříšníka s Bohem a vrací mu život. Ovce zastupuje duši zemřelého a pastýř je samotným Kristem, který je cestou vedoucí k Bohu. Zobrazení Dobrého pastýře z Kalixtových katakomb prohlubuje symboliku o nádobu s vodou v ruce pastýře, která je odkazem na křest a obecně na svátosti (zvláště eucharistii), slovy Janova evangelia „Kdo se napije vody, kterou mu dám já, nebude žíznit navěky, voda se v něm stane pramenem vody tryskající k věčnému životu“ (J 4,14).

Kristus Dobrý pastýř, detail výzdoby stropu v Luciině kryptě v Kalixtových katakombách v Římě, 3. století.

Věnc vítězství, ústřední výjev figurálního náhrobku z Vatikánských muzeí, pol. 4. století.

Věnc vítězství

V Novém zákoně je boj za víru porovnáván se sportovními hrami. „Oni to podstupují pro pomíjitelný věnc, my však pro věnc nepomíjitelný.“ (1 K 9,25). Vavřínový věnc jako předzvěst budoucího života s Kristem se často objevuje na raně křesťanských sarkofázích zvláště ze 4. století. Velmi často je spojen s Kristovým monogramem (chrismon), který je do něho vepsán. Řecká písmena X (chí) a P (ró) znamená Christos (tj. Kristus). Po povolení křesťanské víry (313) se Kristův monogram ve vavřínovém věnci objevuje velmi hojně doplněn o další prvky symbolického charakteru. Na sarkofázích nahrazuje zmrtvýchvstalého Krista. Věncem vrcholí kříž s holubicemi na břevnech – to jsou duše křesťanů toužících po věčném životě s Kristem vítězcím nad smrtí.

PhDr. Radek Martinek

kněz Královéhradecké diecéze

Fotografie: archiv autora

Prezentaci s obrázky a námět k jejich použití v katechezi a ve výuce náboženství si můžete stáhnout na www.cestykatecheze.cz.

